

Sygn. akt I ACa 660/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 września 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Andrzej Struzik
Sędziowie:	<i>SSA Józef Wąsik</i> SSA Teresa Rak
Protokolant:	st. prot. sądowy Marta Matys

po rozpoznaniu w dniu 14 września 2012 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa A. P. i H. T.

przeciwko H. M.

na skutek skargi pozwanej o wznowienie postępowania zakończonym prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 października 2011 r. sygn. akt I ACa 886/11 wydanym na skutek apelacji pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w Nowym Sączu

z dnia 15 czerwca 2011 r. sygn. akt I C 1221/07

1. uwzględniając skargę pozwanej o wznowienie postępowania zmienia wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 października 2011 r. sygn. akt I ACa 886/11 w ten sposób, że nadaje mu brzmienie: „zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I i II w ten sposób, że wymienione tam kwoty 98.076 zł zastępuje kwotami 73.557,68 zł (siedemdziesiąt trzy tysiące pięćset pięćdziesiąt siedem złotych 68/100), a dalej idącą apelację oddala i zasądza od pozwanej na rzecz powódek kwotę 1.800 zł (jeden tysiąc osiemset złotych) tytułem postępowania apelacyjnego”;

2. oddala skargę w pozostałej części;

3. zasądza od każdej z powódek na rzecz pozwanej kwoty po 1.200 zł (jeden tysiąc dwieście złotych) tytułem kosztów postępowania wznowieniowego;

4. nakazuje ściąganie na rzecz Skarbu Państwa Sądu Apelacyjnego w Krakowie od każdej z powódek kwoty po 1.226 zł (jeden tysiąc dwieście dwadzieścia sześć złotych) tytułem opłaty od skargi o wznowienie postępowania od której pozwana była zwolniona.

Sygn. akt I ACa 660/12

UZASADNIENIE

Pozwana H. M. w dniu 1 czerwca 2012 roku złożyła skargę o wznowienie postępowania w sprawie o zachówek z powództwa A. P. i H. T. przeciwko H. M., sygn. akt I ACa 886/11, zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 października 2011 roku oddalającym apelację H. M. od wyroku Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z dnia 15 czerwca 2011 roku, sygn. akt I C 1221/07, wnosząc o zmianę zapadłego wyroku poprzez zasądzenie od pozwanej na rzecz powódek A. P. i H. T. tytułem zachowku kwot po 73 557,68 zł, przy rozłożeniu płatności na dwie równe raty, w tym pierwsza płatna 6 miesięcy od uprawomocnienia się wyroku, druga w terminie 1 roku od prawomocności wyroku oraz o zasądzenie solidarnie od powódek na rzecz pozwanej kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych. Jednocześnie domagała się wstrzymania wykonania zaskarżonego orzeczenia.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, że wyrokiem z dnia 15 czerwca 2012 roku Sąd Okręgowy w Nowym Sączu zasądził na rzecz powódek kwoty po 98 076 zł tytułem zachowku przysługującego im po zmarłym ojcu S. M., obliczając jego wysokość w oparciu o ustalenie, iż spadkodawca w chwili śmierci posiadał trzy córki- powódki i pozwaną. Apelacja od tego wyroku została oddalona. W dniu 26 marca 2012 roku Sąd Rejonowy w Zakopanem ustalił, że zmarły S. M. jest ojcem M. T. (1), co jest nową okolicznością faktyczną, która nie była brana pod uwagę przez Sąd I ani II instancji, gdyż wyrok w sprawie o ustalenie ojcostwa zapadł po uprawomocnieniu się orzeczenia w postępowaniu objętym skargą. Podkreślono, iż okoliczność ta ma realny wpływ na wynik sprawy, gdyż krąg ustawowych spadkobierców po zmarłym S. M. uległ zwiększeniu, a w konsekwencji zmieniły się udziały spadkowe, które przypadająby powódkom przy zastosowaniu ustawowego porządku dziedziczenia, co realnie wpływa na wysokość zasądzonych na ich rzecz kwot. Pozwana zaznaczyła, że termin do wniesienia skargi został zachowany, gdyż dowiedziała się ona o przyczynie wznowienia, to jest o uprawomocnieniu się orzeczenia w sprawie o ustalenie ojcostwa spadkodawcy z końcem kwietnia 2012 roku w trakcie rozmowy telefonicznej z M. T. (1) (k.2-7).

W odpowiedzi na skargę powódki wniosły o jej odrzucenie, ewentualnie o oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania. Uzasadniając wniosek o odrzucenie skargi podniosły, iż nie jest ona oparta na ustawowej podstawie z art. 403§2 k.p.c., bowiem pozwana i jej pełnomocnik wiedzieli, iż toczy się postępowanie w sprawie o ustalenie ojcostwa S. M., okoliczność ta podniesiona została w apelacji i była przedmiotem rozpoznania przez Sąd Apelacyjny w Krakowie. Nie doszło zatem do wykrycia tej okoliczności faktycznej. Wnosząc o oddalenie skargi wskazano, iż ma ona jedynie na celu przedłużenie terminu spłat zasądzonych na rzecz powódek kwot, a okoliczność, iż ustalono, że spadkodawca jest ojcem M. T. (1) nie ma związku z prawomocnie zakończonym postępowaniem w niniejszej sprawie, powódki realizowały własne roszczenie o zachówek, zaś pozwana w skardze o wznowienie postępowania realizuje ewentualne prawo M. T. (1) do zachowku, które może być rozstrzygnięte w innym postępowaniu (k. 25-29).

Wyrokiem z dnia 15 czerwca 2011 roku, sygn. akt I C 1221/07, Sąd Okręgowy w Nowym Sączu w punkcie I zasądził od pozwanej H. M. na rzecz powódki A. P. kwotę 98 076 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 28 kwietnia 2008 roku do dnia zapłaty, z tym że rozłożył tak zasądzoną kwotę na dwie równe raty, pierwsza rata w wysokości 50% zasądzonej kwoty płatna do dnia 30 września 2011 roku, a druga obejmująca resztę zasądzonej kwoty płatna do dnia 31 października 2011 roku; w punkcie II zasądził od pozwanej na rzecz powódki H. T. kwotę 98 076 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 28 kwietnia 2008 roku do dnia zapłaty, z tym że rozłożył tak zasądzoną kwotę na dwie równe raty, pierwsza rata w wysokości 50% zasądzonej kwoty płatna do dnia 30 września 2011 roku, a druga obejmująca resztę zasądzonej kwoty płatna do dnia 31 października 2011 roku. W punkcie III zasądzono od pozwanej na rzecz powódek kwoty po 4 000 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania, nakazując jednocześnie ściągnąć od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa kwotę 559 zł z tytułu kosztów postępowania (punkt IV) i znosząc wzajemnie pozostałe koszty postępowania między stronami (punkt V).

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 7 września 1996 roku zmarł S. M., syn W. i H.. Postanowieniem z dnia 22 listopada 2006 roku Sąd Rejonowy w Zakopanem stwierdził, że spadek po nim na podstawie testamentu notarialnego z dnia 30 września 1991 roku nabyła córka H. M. w całości. S. M. był żonaty z H. P. i z tego małżeństwa posiadał dwie córki- A. P. oraz H. T.. Po rozwodzie z pierwszą żoną pozostawał w konkubinacie z M. T. (2), z którą posiadał dwie córki- H. M., urodzoną w (...) roku oraz M. T. (1) urodzoną w (...) roku. Córki M. T. (1) spadkodawca nigdy prawnie nie uznał

za swoje dziecko. Ponadto Sąd Okręgowy ustalił skład spadku po zmarłym S. M. oraz jego wartość według stanu na dzień 7 września 1996 roku i aktualnych cen, z odliczeniem nakładów dokonanych przez M. P. i M. T. (1), po śmierci spadkodawcy, a także z uwzględnieniem nakładów A. B., opierając się na opiniach biegłych.

W tak ustalonym stanie faktycznym sprawy stwierdzono, iż substrat zachowku wynosi 588 461,50 zł. Powołując jako podstawę prawną art. 991 k.c. i uwzględniając fakt, iż poza powódkami spadkodawca posiadał prawnie uznaną jedną córkę- pozwaną, Sąd Okręgowy przyjął, że A. P. i H. T. należny jest zachówek w wysokości po 98 076 zł (588 461,50 zł/ 3 spadkobierców x 1/2 wartości udziału spadkowego). Na podstawie art. 320 k.p.c. Sąd rozłożył zasądzone świadczenia na dwie raty z uwagi na toczące się postępowanie o zniesienie współwłasności i możliwość uzyskania w tym postępowaniu dodatkowych kwot pieniężnych przez pozwaną, zaś termin ich zapłaty uzasadnił dostateczną ilością czasu jaki miała pozwana na zgromadzenie chociaż części środków potrzebnych na zaspokojenie roszczeń powódek, gdyż sprawa toczyła się od 2007 roku, a sama pozwana nie kwestionowała zasadności żądania zachowku.

Apelację od powyższego wyroku wywiodła pozwana, zaskarżając go ponad kwotę 78 296 zł oraz w części rozłożenia świadczenia na dwie raty w terminach oznaczonych przez Sąd I instancji odnośnie obu powódek i w zakresie kosztów postępowania, podnosząc zarzuty naruszenia prawa procesowego, a to art. 217§1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez niedopuszczenie dowodu z uzupełniającej opinii biegłego na okoliczność ustalenia wartości jednej z działek wchodzących w skład spadku oraz art. 233§1 k.p.c. w zw. z art. 328§2 k.p.c. poprzez naruszenie swobodnej oceny dowodów w zakresie ustalenia wartości tej działki, a także art. 320 k.p.c. przez wyznaczenie terminów spłat zachowku bez uwzględnienia sytuacji majątkowej pozwanej. Pozwana wniosła o zmianę wyroku w zaskarżonej części poprzez zasądzenie na rzecz każdej z powódek kwot po 78 296 zł, przy czym płatność tej kwoty rozłożona zostałaby na dwie równe raty płatne: pierwsza do 1 września 2011 roku, zaś druga do 31 grudnia 2011 roku i oddalenie powództwa w pozostałej części, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. Wniosła jednocześnie o zawieszenie postępowania apelacyjnego do chwili prawomocnego zakończenia postępowania w sprawie o ustalenie ojcostwa spadkodawcy toczącej się przed Sądem Rejonowym w Zakopanem z wniosku M. T. (1).

Sąd Apelacyjny w Krakowie wyrokiem z dnia 19 października 2011 roku, sygn. akt I ACa 886/11, oddalił powyższą apelację, zasądzając od pozwanej na rzecz powódek kwotę 1 800 zł tytułem kosztów postępowania.

Nie podzielono zarzutów pozwanej dotyczących opinii biegłego, na podstawie której dokonano wyceny jednej z działek wchodzących w skład spadku, podkreślając, że sporządzona ona została zgodnie ze szczegółowo wskazanymi w uzasadnieniu wyroku kryteriami jej oceny, a Sąd Okręgowy w granicach swobodnej oceny dowodów wyjaśnił, dlaczego oddalił wniosek o dopuszczenie opinii innego biegłego. Stwierdzono też, iż Sąd I instancji prawidłowo zastosował art. 320 k.p.c., którego podstawą zastosowania jest wyłącznie uznanie sądu, że zachodzą szczególnie uzasadnione wypadki, a w niniejszej sprawie wzięto pod uwagę sytuację majątkową pozwanej, rozkładając zasądzoną kwotę na dwie raty. Sąd Apelacyjny nie uwzględnił wniosku o zawieszenie postępowania, wskazując, że dopiero uprawomocnienie się ewentualnego wyroku ustalającego ojcostwo spadkodawcy będzie podstawą do powiększenia kręgu osób uprawnionych do otrzymania zachowku, a w przypadku ujawnienia się takich osób zrealizują się podstawy prawne do wznowienia postępowania lub zgłoszenia nowych roszczeń do już ustalonego substratu zachowku.

Sąd Apelacyjny ustalił, co następuje:

Wyrokiem z dnia 26 marca 2012 roku, prawomocnym z dniem 20 kwietnia 2012 roku, sygn. akt III R C 93/11, Sąd Rejonowy w Zakopanem ustalił, że zmarły dnia 7 września 1996 roku S. M., nazwisko rodowe M., syn W. i H., urodzony (...) w Z., ostatnio zamieszkały Z., ul. (...), jest ojcem M. T. (1), nazwisko rodowe P., urodzonej (...) w Z. przez M. P., dla której akt urodzenia sporządzono w USC Z. za numerem (...).

/dowód: odpis wyroku Sądu Rejonowego w Zakopanem z dnia 26 marca 2012 roku, sygn. akt III R C 93/11, k.8/

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Stosownie do treści art. 399§1 k.p.c. w zw. z art. 403§2 k.p.c. wznowienia postępowania, które zostało zakończone prawomocnym wyrokiem można żądać m.in. w razie późniejszego wykrycia takich okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu. Skargę o wznowienie postępowania wnosi się w terminie trzymiesięcznym, liczącym od dnia, w którym strona dowiedziała się o podstawie wznowienia (art. 407§1 k.p.c.). Możliwość wznowienia postępowania na podstawie art. 403§2 k.p.c. uzależniona jest od łącznego zaistnienia trzech przesłanek: wykrycia po uprawomocnieniu się wyroku nowych faktów, które istniały w toku postępowania, ale nie zostały w nim powołane, możliwości ich wpływu na wynik sprawy oraz niemożności skorzystania z nich przez stronę w poprzednim postępowaniu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 2011 roku, sygn. akt II UZ 11/11).

Jakkolwiek prawomocny wyrok ustalający ojcostwo spadkodawcy względem M. T. (1) zapadł dopiero po zakończeniu objętego niniejszą skargą postępowania, to orzeczenie to ma charakter deklaracyjny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1969 roku, sygn. akt II CR 512/69) i wywiera skutek *ex tunc*. Stanowi zatem jedynie potwierdzenie faktu, który już w czasie zakończonego postępowania istniał (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2011 roku, sygn. akt III CZ 57/11), to jest że M. T. (1) należała do kręgu ustawowych spadkobierców S. M..

Z faktu tego pozwana nie mogła jednak skorzystać, gdyż dla jego wykazania konieczne było legitymowanie się wskazanym orzeczeniem Sądu. Z tego względu nie można podzielić twierdzenia powódek, że w sprawie nie pojawiła się nowa okoliczność faktyczna, skoro pozwana już przed zapadnięciem prawomocnego wyroku wiedziała o toczącym się postępowaniu w sprawie o ustalenie ojcostwa spadkodawcy. Podkreślić należy, iż informacja taka nie jest tożsama z obecnie powoływanym przez pozwaną faktem, że prawomocnie ustalono ojcostwo spadkodawcy względem M. T. (1) i wynikającą z tego wiedzą o tym, że spadkodawca posiadał jeszcze jedną córkę, która byłaby powołana do spadku z ustawy. Dopiero bowiem od momentu uprawomocnienia się wyroku ustalającego ojcostwo, to jest od dnia 20 kwietnia 2012 roku, pozwana miała możliwość powołania się na tę okoliczność.

Jednocześnie nie budzi wątpliwości fakt, iż ustalenie, że spadkodawca był ojcem M. T. (1) mogło mieć wpływ na wynik sprawy o zachówek. Wobec powyższego stwierdzić należy, że skarga została oparta na ustawowej podstawie oraz wniesiona w terminie, a zatem jest dopuszczalna, w związku z czym wznowiono postępowanie apelacyjne.

W świetle wyroku Sądu Rejonowego w Zakopanem skarga pozwanej zasługuje na uwzględnienie w części dotyczącej wysokości zachowku zasądzonego na rzecz powódek.

Zgodnie z treścią art. 991§1 i 2 k.c. zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni- dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadła przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś przypadkach- połowa wartości tego udziału (zachówek). Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia. W myśl art. 931§1 k.c. do spadku powołane są z ustawy w pierwszej kolejności dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek, którzy dziedziczą w częściach równych.

Z uwagi na nowe okoliczności faktyczne, jakie ujawniły się po zapadnięciu prawomocnego wyroku w przedmiotowej sprawie, to jest ustalenie, że spadkodawca jest ojcem M. T. (1), błędne jest ustalenie, które legło u podstaw zaskarżonego orzeczenia, że do spadku z ustawy powołane byłyby trzy osoby, w rzeczywistości bowiem spadkodawca posiadał cztery córki- A. P., H. T., H. M. oraz M. T. (1). W związku z tym udział spadkowy przypadający każdej z powódek stosownie do art. 931§1 k.c. nie stanowi 1/3, ale 1/4 części. Skoro substrat zachowku wyniósł 588 461,50 zł, to przy dziedziczeniu ustawowym powódkom przypadłyby udziały po 147 115,37 zł (588 461,50 zł x 1/4). Zgodnie zatem z powołanym wyżej art. 991§1 i 2 k.c. każdej z powódek przysługuje zachówek w wysokości po 73 557,68 zł (147 115,37 zł x 1/2). Z tego względu skarga zasługiwała na uwzględnienie i musiała skutkować obniżeniem zasądzonych na rzecz A. P. i H. T. kwot. Nie można przy tym w żaden sposób zgodzić się z powódkami, iż jako że realizowały one własne prawo

do zachowku, wyrok ustalający ojcostwo spadkodawcy względem M. T. (1) nie ma związku z tą sprawą. Jak bowiem w sposób oczywisty wynika z przytoczonych przepisów, wysokość zachowku jest ściśle powiązana z wysokością udziału spadkowego, a ten zależny jest od liczby dzieci, jakie posiadał zmarły. Dla ustalenia należnego powódkom zachowku bez znaczenia jest natomiast okoliczność, czy M. T. (1) będzie wobec pozwanej zgłaszała roszczenie, jego wysokość nie jest bowiem zależna od liczby osób, które z takim żądaniem występują.

Nie zasługiwała na uwzględnienie skarga w części, w jakiej pozwana wносиła o zmianę wyroku w zakresie terminów płatności rat zasądzonego świadczenia. Późniejszy prawomocny wyrok ustalający ojcostwo spadkodawcy względem M. T. (1) nie miał bowiem żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia Sądu w przedmiocie rozłożenia zasądzonego świadczenia na raty, zwłaszcza, iż kwoty należnego powódkom zachowku uległy zmniejszeniu, terminy udzielone pozwanej przez Sąd I Instancji minęły, a pozwana nie wykonała wyroku. W tym względzie aktualne pozostają uwagi poczynione w oparciu o art. 320 k.p.c. przez Sąd Okręgowy, jak również Sąd Apelacyjny poprzednio rozpoznający tę sprawę.

Mając powyższe na uwadze, na zasadzie art. 412§2 k.p.c. Sąd Apelacyjny uwzględniając skargę, zmienił zaskarżone orzeczenie w zakresie zasądzonych na rzecz powódek kwot świadczenia głównego, zaś w pozostałej części skargę oddalił.

O kosztach procesu orzeczono jak w punkcie 3, na podstawie art. 98§1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 105§1 k.p.c., zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik postępowania, zasądzając od powódek na rzecz pozwanej kwoty po 1 200 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu wznowieniowym, w oparciu o §6 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

W punkcie 4 wyroku na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w zw. z art. 98§1 k.p.c. oraz art. 105§1 k.p.c. nakazano ściąganie na rzecz Skarbu Państwa- Sądu Apelacyjnego w Krakowie od każdej z powódek kwoty po 1 226 zł tytułem opłaty od skargi o wznowienie postępowania, od której pozwana była zwolniona.